

e-ISSN: 2630-631X

Article Type

Research Article

Subject Area General Turkish
History

Vol: 8 Issue: 63

Year: 2022 September

Pp: 1678-1686

Arrival

02 August 2022

Published

30 September 2022

Article ID 64401

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.29228/smryj.64401>**How to Cite This****Article**

Hüseyinov, G. (2022).

"Bizans Ve Rus Topraklarında Bir Türk Boyu: Peçenekler", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 8(63): 1678-1686

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Bizans Ve Rus Topraklarında Bir Türk Boyu: Peçenekler

A Turkish Tribe On Byzantine And Russian Territory: Pechenegs

Gurban Hüseyinov¹ ¹ Dr., Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye**ÖZET**

Issık göl civarı ve İli havzasında Türgişlerle bir arada yaşamış Peçenekler daha sonra bölgede Karlukların güçlenmesiyle göç etmek zorunda kalmışlardır. Bunun sonucunda önce Uzlar kendi vatanlarından ayrılmış ve Uzların batıya göç etmesi sonucu da Peçenekler İdil boylarına gelerek buraya yerleşmişlerdir. İdil bölgesinde Hazarlar Oğuzlarla birleşip kendilerine komşu olan Peçeneklerle savaşarak onları bu bölgeden çıkarmışlardır. Bu durum karşısında Peçenekler de Macarları kendi yurtlarından ederek Karadeniz'in kuzeyini yurt edinmişlerdir. Karadeniz'in kuzeyinde 150 yıllık süre zarfında hayatlarını sürdüren Peçenekler önce Ruslarla ardından da Bizans'la ilişkiler kurmuşlardır. Belli bir merkezleri olmayan Peçenekler bölgede Rus topraklarına saldırarak yağma hareketlerinde bulunmuşlardır. Karadeniz'in kuzeyinde yaşadıkları zaman diliminde Rusların önünü keserek onların sıcak denizlere inme planına engel olmuşlardır. 1036 yılına kadar Ruslarla mücadele eden Peçenekler bu tarihten sonra kaynaklarda yer almamışlardır. Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara göç eden Peçenekler burada da Bizans'la komşu olmuşlardır. Her ne kadar Bizans İmparatorluğu onlarla iyi geçinmeye çalışsalar ve ilk ilişkiler ticari olarak başlasa da Peçenekler Bizans topraklarına girip yağma yapmaktan çekinmemiş ve bunun sonucunda ilişkiler bozularak taraflar arasında savaşlar başlamıştır. Tek başına Türklere mücadele edemeyeceğini çok iyi bilen Bizans, Peçeneklere karşı Kuman-Kıpçakları kullanarak onları ortadan kaldırmışlardır. Balkanlarda yerleşik hayata geçen Peçenekler Kuman-Kıpçaklara yenilmenin ardından askeri güçlerini tamamen kaybetmiş ve bölgeye gruplar halinde dağılarak hayatlarına devam etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Rus, Türk Boyu, Peçenek, Kuman-Kıpçak.**ABSTRACT**

The Pechenegs, who lived together with Turgesh in the Issik lake and the Ili basin, had to migrate later with the power of the Karluk in the region. As a result, the Uz were separated from their homeland and as the Uz migrated west, the Pechenegs came to Idil lengths and settled here. In the Idil region, the Hazars have joined the Oğuzs and fought the Pechenegs who are neighbors, and they have taken them out of this area. In the face of this situation, the Pechenegs have also made the Hungarians their own dormitories and made their homes to the north of the Black Sea. In the north of the Black Sea, the Pechenegs, who lived their lives during the 150-year period, first established relations with the Russians and then with the Byzantine. The Pechenegs, who have no specific centers, have attacked Russian territory in the region and made looting movements. In their time period in the north of the Black Sea, they blocked their plan to land in the warm seas by blocking the Russians. Pechenegs, who fought the Russians until 1036, were not involved in the resources since then. The Pechenegs, who migrated from the north of the Black Sea to the Balkans, have also been neighbors here with Byzantine. Although the Byzantine Empire tried to get along with them and the initial relationships began commercially, the Pechenegs did not hesitate to enter Byzantine territory and plunder, and as a result, relations were broken and wars began between the parties. Knowing that he could not fight the Turks alone, Byzantine has eliminated them using Cuman-Kipczak against the Pechenegs. Living in the Balkans, the Pechenegs lost their military power completely after being defeated by Cuman-Kipczak and spread out in groups and moved on.

Key Words: Byzantine, Russian, Turkish Tribe, Pechenegs, Cuman-Kipczak**GİRİŞ**

Oğuz Destanı ve İran destanlarındaki hikâyelere göre Peçenekler M.Ö. VII. yüzyılda Oğuzlar ve Alanlarla birlikte Sakaların hâkimiyeti altında yaşamakta idiler. Afrasyab'ın babası ya da dedesinin adı Beşenk'tir. Peçenek ismi de büyük bir ihtimalle bu şahıstan gelmektedir (Demir, 2002: 1245). Beçenek ile Beşenk kelimesi birbiri ile alakalıdır için öncelikle bu kelimenin etimolojisi üzerinde durmak gerekir.

Reşideddin'de Becene (Togan, 1982: 98), Yazıcıoğlu'nda Biçene, Ebülğazi'de Beçene olarak kaydedilmiştir. Ahmet Bican Ercilasun On Ok (Batı Köktürk) kabilelerinden Pai-sa-kan ile Peçenek arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Pai-sa-kan'lar (Peçenekler) kalabalık bir On Ok (Oğuz) boyu idi; Kıpçakların Kimeklerden ayrılıp müstakil bir boy olması gibi Peçeneklerin bir kısmı da bir dönemde On Oklardan ayrılarak müstakil bir boy olmuştur (Ercilasun, 2008: 19).

Golden Beçenek ile bacanak arasında ilgi kurmuştur. Fakat Beçenek için kaynakların verdiği "gayret eden" anlamıyla bir hısımlık manası taşıyan bacanak arasında bağlantı kurmak Türk dil yapısına anlam bakımından aykırıdır.

Divanü Lügati't-Türk adlı eserde Peçenek sözü iki farklı anlamda geçmektedir. İlk olarak Oğuzların 22 boyundan birinin adı olarak, diğeri ise Rum diyarı yakınında oturan Türklerden bir bölüğünün adı olarak verilmiştir (Aydoğdu, 2009: 72, Atalay, 1985: 488).

Peçeneklere ait ilk bilgiler VII. yüzyıla aittir. Suy Şu isimli bir Çin kaynağı Peyju, VII. yüzyıla ait Tibetçe bir Uygur elçilik raporu ise Be-ça-nag olarak vermiştir (Dilbaş, 2013: 138). 732 yılında dikilen Köl Tigin Yazıtı

Doğu yüzünde 39–41. satırlarda Kangaras, Kenger, Kengeris adı altında verilmişlerdir (Yücel, 2013: 449). Peçenek adı 892–899 tarihleri arasında yaşayan baş keşiş Regino'nun kronikinde Pecenaci olarak geçmektedir. Regino doğrudan Peçeneklerle karşılaşmadı fakat başkalarından duyduğu halde bu kelimeyi doğru bir şekilde ifade etmiştir (Kurat, 1937: 24).

Batı kaynaklarında Peçenek ismi Latince Potzinacitae, Pacinacae, Pacinaci, Rusca Peçeneq, Bulgarca Peçeneqi veya Peçenezi, Sırpça Peçenezi, Hırvatça Peğenezi, Ermenice Badzinag, Çince Pei Ju, Pei Chen, Pei Nou, Yunan kaynaklarında Patzinakitai, Patzinakai, Patzinakoi olarak geçerken, doğu kaynaklarında bu isim Becanak, Benakiye, Becenek şeklinde yazılmıştır. Macar kaynaklarında ise Beşenyö şeklinde kaydedilmiştir (Namık, 1933: 9, Kurat, 1937: 24, Bi, 2000: 318, Golden, 2002: 219, Yücel, 2013: 449).

Gomboczin araştırmalarında bu ismi şahıs ismi olan Beçe ile Türkçe ek olan “nek” birleşmesinden oluştuğunu söylerken (Vörös, 2002: 1218) Vambery bu ismi Moğolca maymun anlamına gelen Biçin ile kıyaslamaktadır. Buna mukabil Houtsma Peçenek ismini biç- veya biçin- filinden geldiğini söylemektedir. Reşideddin “iyiliğe çabalayan, iyilik işleyen” olarak tercüme ederken Yazıcıoğlu Ali Efendi de “iyi duruşçu” diye çevirmiştir (Namık, 1933: 9–10).

PEÇENEKLERİN MENŞEİ VE TARİH SAHNESİNE ÇIKIŞLARI

Peçenekler İdil boylarına gelmeden önce İli Havzası ve Issık Göl civarında yaşadıklarına dair emareler mevcuttur (Kurat, 1937: 26). Muhtemelen Peçenekler burada Türgişlerle bir arada yaşıyorlardı. Çünkü Peçeneklerde bulunan bazı isimlerin aynı zamanda Türgişlerde de bulunması bir tesadüf olamaz. Araplarla Çinliler arasında meydana gelen Talas Savaşı sonrasında Araplara yardım ederek savaşın kazanılmasında rol oynayan Karluklar, bölgede güç kazanınca kendilerinden olmayan boyları aralarından çıkarmaya başladılar. Muhtemelen o dönemde de Karlukların baskısı sonucu yerlerinden olan Uzlar Peçenekleri de batıya doğru itmişlerdir (Sümer, 2007: 213, Grousset, 1996: 182). Tüm bu sebeplerden dolayı yurtlarından olan Peçenekler Emba ve Yayık kıyılarını kendilerine yeni yurt edinmişlerdir.

Peçenekler bu bölgeye geldiklerinde bu kez Hazarlarla komşu oldular. Ticaretle uğraşan Hazarlar hayvancılıkla uğraşan Peçeneklerin saldırılarına maruz kalmaya başlamıştı. Bu dönemde askeri açıdan zayıf olan Hazarlar düşman olarak gördükleri Peçeneklerden kurtulmanın yollarını ararken bu kurtuluşu Oğuzlarla ittifak kurmakta buldular. 889 yılında Hazarların kışkırtmaları sonucu Peçeneklere saldıran Oğuzlar onları İdil nehrinin batısına gitmeye mecbur bıraktılar.

Yerlerinden göç etmek zorunda kalan Peçeneklerin Karadeniz'in kuzeyine gelmelerinin en önemli sonucu Macarları buradan uzaklaştırmaları olmuştur. Meşhur Arap Seyyah İbn Fadlan Peçeneklerin denize benzer, akmayan bir suyun kenarında konakladıklarını yazmıştır (Fadlan, 1995: 45). Muhtemelen İbn Fazlan Karadeniz bölgesinden geçerken Peçenekler burada yaşıyordu. Bulgar Kralı Simeon ile anlaşarak 895 yılında Macarlara saldıran Peçenekler onları bugünkü yurtları olan Pannonia'ya gitmek zorunda bıraktılar ve Don ırmağından Tuna nehrine kadar uzanan bölgeyi hâkimiyetleri altına aldılar.

Peçenekler bu yeni yurtlarına geldiklerinde sekiz boy ve kırk obadan oluşuyorlardı. Peçeneklerin bu boyları hakkında Bizans kaynağı olan İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos'un eseri *De Administrando Imperio*'dan öğreniyoruz.

- ✓ Yavdı Erdim – Parlak Erdim – Maitza
- ✓ Küerçi çur – Gök Çur – Kuel (Kul)
- ✓ Kabukşin Gula – Ağaç kabuğu renginde Gula – Korkut
- ✓ Suru Külbey – Külrengi Külbey – Ipaos
- ✓ Kara Bay – Siyah Bay – Kaidum
- ✓ Boru Tolmaç – Bozrenk Dilmaç – Kosta
- ✓ Yazı Kapan – Bozkır rengi Kapan – Giaze
- ✓ Bula Çoban – Alaca Çoban – Bata (Rasonyi, 1996: 131, Namık, 1933: 11, Gömeç, 2013: 261)

Peçeneklerde boyların isimleri renklerle ifade edilmiştir. Şöyle ki Rasonyi eserinde boy isimlerinin renklerle ifade edilmesini iki farklı şekilde anlatmıştır. Birinci görüş; bu renkler atların rengini ifade etmektedir. Bu görüşü ileri süren Nemeth'dir. Bir diğer görüş ise György Györffy'ye ait olup bu renklerin aslında boyların bayrak renkleri olduğunu söylemiştir. Bu iki fikri sunan Rasonyi György ile aynı fikirde olduğunu söylemiştir (Rasonyi, 1996: 131). Saadettin Gömeç de boyların isimlerinin atların renginden kaynaklandığını belirtmiştir (Gömeç, 2013: 261). Bence boyları ifade eden renkler Peçeneklerin atlarının renkleridir. Çünkü tarih boyunca

at Türkler için çok önemli olmuştur. Özellikle ticaretle uğraşan ve atın hem etinden hem de sütünden faydalanan Peçenekler için at daha değerli idi. Boylar atlarının renklerine göre isimlendirilmişlerdir.

Küerçi Çur, Suru Kül Bey, Boru Tolmaç ve Bula Çoban kabileleri Dinyeper nehrinden öteye kuzey ve doğu taraflarına yayılırken diğer dört boy da nehrin diğer tarafına kuzey ve batı yönlerine ilerlemişlerdir.

PEÇENEK-MACAR İLİŞKİLERİ

Peçeneklerin Macarlarla ilk ilişkilerinin ne zaman başladığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmasa da Karadeniz'in kuzeyine geldiklerinde karşılaştıkları ilk millet Macarlar olmuştur. Konstantinos tarih vermeden Macarların o zamanlar Kangar diye adlandırılan Peçeneklere yenildiğini ve ordunun ikiye ayrıldığını bildirmiştir. Bir kısmı doğuya doğru göç ederken, diğer kısmı ise önderleri Lebedias ile birlikte Etel-küzü¹ adlı yere gitmişlerdir (Takacs, 2002: 877). Peçeneklerin Macarları Etel-küzü'den ne zaman çıkardıkları hakkında kesin bir tarih olmasa da belgelerden onların bu bölgeden 886–893 yılları arasında gittikleri anlaşılmaktadır (Yücel, 2013: 458, Dilbaş, 2013: 141). Macarların bu bölgeden çıkışını Mualla Uydu Yücel 892 yılı olarak göstermektedir (Yücel, 2002: 1256).

Macarların Bulgarları ağır bir yenilgiye uğratmalarından sonra 895 – 896 yıllarında onların komşularına yardım etmek amacıyla çıktıkları sefer esnasında Peçeneklerle Bulgarlar birleşerek geride kalan tüm Macarları kılıçtan geçirmişlerdir. Macarlar geri döndüklerinde herkesin öldüğünü görünce bu durumdan dolayı yurtlarını terk etmeye karar vermiş ve Veletsky Geçidi üzerinden Karpat dağları arasındaki Tisa Vadisine gelmişlerdir. Böylece Macarlar Dinyeper boylarını 889 veya 895 yıllarında terk ederek Dinyester ile Seret nehri arasına çekilmişlerdir. Bu arada bazı Peçenek grupları da 890 yılında Kiev Rusya'sının güneyinden geçerek Tissa ve Tuna nehirleri ile Balatın Gölü çevresine gelip burayı yurt yapmışlardır (Yücel, 2013: 462, Dilbaş, 2013: 143, Doğan, 2007: 3).

De Administrando Imperio'da 950 yılında Macarların kuzeyden Peçeneklerle komşu oldukları belirtilmiştir (Yücel, 2013: 465). X. yüzyılın ilk yarısında Macarlar Germen saldırılarından korunmak amacıyla sınır bölgesine çok sayıda Peçenek yerleştirmişlerdir. Peçenekler Kral Aziz Stefan (997–1038) zamanında da Macaristan'a gelmeye devam etmişlerdir. Macar kaynakları Kral Stefan'ın Peçeneklerle Transilvanya bölgesinde üç savaş yaptığını kaydetmektedir. Hatta bu dönem 60 kişilik bir Peçenek topluluğu Macaristan'a barışçıl amaçlarla gelerek yerleşim yeri aramalarına rağmen kılıçtan geçirilmişlerdir (Yücel, 2013: 465, Dilbaş, 2013: 146).

Bir diğer Peçenek-Macar savaşı 1072 yılında Bizans'ın kışkırtması sonucu olmuştur. Peçenekler başta olmak üzere diğer Türk kavimlerini bir orduda toplayan Bizans, Kral Solomon üzerine saldırmıştır (Yücel, 2013: 466).

Kademe kademe Macar topraklarına yerleşen Peçenekler Macar ordusunda ilk defa 1052 yılında görülmüştür. Roma İmparatoru III. Henry (1017–1058) ile savaşan Macar ordusuna Peçenekler askeri güç olarak katılmışlardır (Yücel, 2013: 466).

Peçenekler XV. yüzyıla kadar Macar devleti içinde görülmelerine rağmen XII. yüzyıldan itibaren Macar kaynaklarında çok az yer almaya başlamışlar ve XIII. yüzyıl sonlarına doğru ise sadece devletin içindeki çeşitli kavimlerle sınırlı kalmışlardır (Yücel, 2013: 467, Dilbaş, 2013: 150).

PEÇENEK-RUS İLİŞKİLERİ

Peçeneklerin Ruslarla ilk temasları Oleg zamanında (879–912) olmuştur. Rus tarihçi Klüçevski'nin ifadesiyle "*Rusların steple mücadelesi*" Peçeneklerle başlamıştır (Memiş, 2012: 85). Rus yıllıkları ilk gelişin 915 yılında (Golden, 2002: 221) olduğunu yazsa da 968 yılında Rus Peçenek ilişkilerinden bahsederken yine ilk kelimesini kullanmışlardır. Buradan anlaşılacağı üzere Rusların vermiş olduğu bu ilk kelimesine dikkat etmemiz gerekiyor çünkü 867 yılında Kiev'de meydana gelen kıtlık zamanı birçok Peçenek askerinin Askold ve Dir nehirlerinde öldüğünü yine Rus yıllıkları yazmaktadır. Peçeneklerin Rus topraklarına ilk gelişleri konusunda bir diğer tarih ise Bizans kaynaklarında yer almaktadır. Kaynağın verdiği bilgiye göre 896 yılında Bulgar Çarı Simeon tarafından Macarlarla savaşmak üzere çağrılan Peçenekler Rus topraklarından geçmişlerdir (Yücel, 2013: 469).

Ruslarla Peçenekler yaklaşık olarak 900 yılından 1036'ya kadar 136 sene yan yana yaşamışlar ve 915'i ilk saldırı tarihi olarak kabul edecek olursak 121 yıllık zaman diliminde 11 kez Peçenek akını gerçekleşmiştir (Kurat, 1972: 48).

¹ Etel-küzü Macarca bir kelime olup iki ırmak arası anlamına gelmektedir. Bu bölgenin neresi olduğu hakkında kesin bilgi olmasa da muhtemelen Karpat dağlarının doğu eteklerinden başlayarak Dinyester Nehri'ne kadar uzanmaktadır. Dilbaş, 2013: 141.

Rus vakayinamelerinde 915 tarihi ile bağılı olarak Peçeneklerin Rus topraklarından geçerek Tuna tarafına giderken İgor ile bir anlaşma yaptıklarından bahseder. Muhtemelen bu anlaşmaya dayanarak İgor, 944 senesinde Kırım'daki Khersones şehrine Bizans seferine çıktığı zaman Peçenekler de orduda yer almışlardır. 946'da Knezin ölümünden sonra 22 yıllık bir sürede Rus Peçenek ilişkilerine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir (Kurat, 1972: 49, Yücel, 2013: 473, Gömeç, 2013: 257, Golden, 2002: 221).

İgor'un ölümünden sonra Rus tahtına cesur ve atılgan olan Svyatoslav çıkmıştır. Tahtta bulunduğu sürede birçok yere akınlar yapmış, cesaret ve savaşçılığından dolayı Ruslar tarafından İskender olarak nitelendirilmiştir. Onun zamanında 968 yılında bir kez daha Ruslar Peçeneklerle karşılaşmışlardır. Yukarıda bahsedildiği gibi Rus kaynakları bu olayı da ilk defa olarak kayıt altına almışlardır. Svyatoslav'ın Tuna boylarına sefer düzenlemesini fırsat bilen Peçenekler 968'de Kiev'i kuşatmışlardır. Dnepr Nehrinin karşı kıyısında Pretiç komutasında bulunan yedek askerler şehre giremedikleri gibi şehirdekilerin de dışarı çıkmaları imkânsızdı. Şehir halkının dayanma gücünün kırıldığı anda bir genç kuşatmayı "*Atımı kaybettim*" bahanesiyle geçerek karşı tarafa bilgi ulaştırmış ve bunun sonucunda karşı kıyıda Pretiç askerleriyle saldırıya geçmiştir. Rus komutanın bu saldırısı karşısında Svyatoslav'ın geri döndüğünü düşünen Peçenekler kuşatmayı kaldırmışlardır. Daha sonra Pretiç'le görüşen Peçenek başbuğu ona kim olduğunu sorunca o da Svyatoslav'ın bir komutanı olduğunu ve onun da arkadan askerlerle geldiğini söylemiştir. Bunun üzerine Peçenek başbuğu onunla bir anlaşma yaparak at, kılıç ve ok hediye etmiştir. Bunun karşılığında Pretiç de ona aynı şekilde zırh, kalkan ve kılıç vermiştir. Böylece iki halk arasında bir barış yapılmıştır (Kurat, 1972: 50, Yücel, 2013: 473, Gömeç, 2013: 257, Golden, 2002: 222).

Peçeneklerin bu kuşatması sonucunda hattı geçen Rus gencin Peçenekçe konuşarak onların arasından geçip rahat bir şekilde nehre ulaşması o dönemde Ruslar arasında Peçenekçe konuşanların olduğunu göstermektedir. Bir diğer konu ise Peçenek başbuğun anlaşma yaptıktan sonra Rus komutana verdiği hediyelerdir. Bunlar Türk devlet geleneğinde önemli yer tutan saldırı silahı aletleridir. Karşı tarafın verdiği hediyeye ise savunma silahı özelliği taşımaktadır.

Peçenekler 968'de yapılan bu anlaşma sonucunda geri çekilseler de Rus Knezi'ni unutmamışlardır. Svyatoslav 970 yılında Bizans'a karşı düzenlediği seferde yenilip geri dönerken, Küre komutasındaki Peçenekler onu ve askerlerini öldürmüşlerdir. Hatta Küre Svyatoslav'ın kafatasından kadeh yaparak şarap içmiştir (Kurat, 1972: 51, Yücel, 2013: 474, Gömeç, 2013: 257). Rus arkeolog S. Pletneva, Biçurin adlı kaynağı referans göstererek Küre'nin bu davranışının tüm Türk devletlerinde olduğunu iddia etmiştir (Kurat, 1972: 51). İnsan kafatasından kadeh yapıp şarap içen İskit hükümdarı, Tuna Bulgar hükümdarı Krum ve Peçenek başbuğu Küre olmuştur (Kurat, 1972: 51, Yücel, 2013: 474). Bu üç duruma bakarak olayı tüm Türklere mal etmek zannımca doğrudur.

Rus Peçenek mücadelesi Svyatoslav'ın yerine geçen Vladimir zamanında (972–1015) daha da şiddetlenmiştir. Knez Vladimir 988 yılında Peçenekleri yenmiş, 992'de ise Peçenekler Pereyaslavl şehrine saldırmışlardır. 996'da Kiev bir kez daha kuşatılsa da yine alınmamıştır. Vladimir hayatının son zamanlarında nihai savaşını Peçeneklere karşı vermiştir. 1015 yılında oğlu Boris'in komutasında bir orduyu savaşa göndermiştir (Kurat, 1972: 52, Yücel, 2013: 478, Gömeç, 2013: 257).

Vladimir'in ölümünden sonra taht kavgası başlamış ve bu kez Peçenekler taht kavgasına taraf olarak Rus topraklarına girmişlerdir. Yaroslav (Mudry²) ile Svyatopolk arasında olan savaşa Peçenekler çağrılısa da 1019 yılında onların yenilmesinden dolayı bu istekten vazgeçmişlerdir (Kurat, 1972: 52, Yücel, 2013: 480, Gömeç, 2013: 257, Golden, 2002: 222).

Peçeneklerin Karadeniz'in kuzeyine gelmeleri onların Uzların karşısından kaçmalarından dolayı olmuştur. Yine bu bölgede bir kez daha Uz saldırılarından kaçan Peçenekler kendilerine yeni yurt aramaya başladılar. Bu olay sonrasında şimdiki Macaristan topraklarına gelerek bu bölgeye yerleşmişlerdir. Bölgeyi terk etmeyen Peçenek grupları ise Rus sınırında kalmaya devam etmiş ve sınır bekçileri olmuşlardır. 1036 yılından sonra Peçeneklerin Ruslarla teması tamamen kesilmiş ve bu tarihten sonra Rus vakayinameleri artık bu Türk kavmi hakkında bilgi vermemiştir.

Şu da bariz bir durum ki Peçeneklerin Karadeniz'in kuzeyinde yaşadıkları 150 yıllık süre zarfında Ruslar bir kaç kere Karadeniz bölgesine inmeye çalışmışlar da bu teşebbüs Peçenekler tarafından engellenmiştir. Bu durum Peçeneklerin bölgeden gidişinden sonra Kumanlar tarafından da devam ettirilmiş ve bölge Türk ülkesi olarak kalmıştır.

² Mudry: akıllı.

PEÇENEK-BİZANS İLİŞKİLERİ

Bizans İmparatorluğu Karadeniz'in kuzeyinde yer alan kavimleri yakından takip ediyordu. Önce Hun akınları arkasından Avarlar ve onları takip eden Bulgarlardan dolayı bu bölge Bizans için çok önemli olmuştur. Bu bakımdan bölgeye gelen Peçenekler de onların dikkatini çekmiş ve bu kavimle düşman olmaktansa dost olmayı tercih etmişlerdir. Hatta İmparator Konstantin Porphyrogennetos oğluna hitaben yazdığı *De Administrando Imperio* adlı eserde Peçeneklere çok önem vermiş ve oğluna onlarla dost olması tavsiyesinde bulunmuştur. Dolayısıyla onun zamanında Peçenek-Bizans ilişkileri dostane bir şekilde devam etmiştir (Kurat, 1972: 61, Yücel, 2013: 485, Yücel, 2002: 1258, Kurat, 1937: 109).

Bizans-Bulgar mücadelesi sonucu ücretli asker olarak Bizans ordusuna çağrılan Peçeneklerin, Bizans'la ilk ilişkileri de başlamıştır. Kırım komutanı olan Leon Phokas Peçeneklerle anlaşarak onların Bizans ordusunda Bulgarlara karşı savaşmaları için uğraşmıştır. Fakat Tuna nehri kıyısında Kırım komutanı ile Bizans donanmasının amirali olan Romanos Lekapenos arasında meydana gelen tartışma sonucu Peçenekler *"bunlar daha kendi aralarında anlaşamıyor"* diyerek geri dönmüşlerdir. Bu olaydan sonra Peçenekler 100 yıl kadar bu topraklarda gözükmemişlerdir. Bizans ile olan ilişkiler genelde ticari olmuştur (Yücel, 2013: 487).

Bizans-Peçenek ilişkileri 1026 yılından sonra seyir değiştirmiş ve mücadelelerle tarih kayıtlarına geçmiştir. 1033 senesinde Tuna'yı geçen Peçenekler ertesi yıl nehrin buz tutmasından faydalanarak karşıya geçmiş ve yağma hareketlerinde bulunmuşlardır. Konstantin Monomakhos'un (1042–1054) tahta çıktığı dönemde Bizans için iki önemli meseleden biri Peçenekler olmuştur. Peçenekler ise kendi aralarında mücadele ediyorlardı. Soylu bir aileden olan Turak ile cesur komutan olan Kegen arasında yaşanan anlaşmazlık Peçeneklerin parçalanmasına sebep olmuştur. İki boyu yanına çekebilen Kegen savaş yoluyla yıpranacağını düşünerek Bizans'a sığınmış ve Hıristiyanlığı kabul ederek "Patrikios" rütbesi almıştı. Bundan sonra Bizans'tan güç alan Kegen sürekli Peçeneklere saldırmış ve bu durumdan rahatsız olan Turak, Bizans İmparatoruna elçi göndererek hainlerin iadesini istemişse de bu isteği kabul görmemiştir. Turak 800 bin kişiden oluşan ordusuyla Tuna nehrini geçmiş ve her iki taraf savaş hazırlığına başlamıştır. Peçeneklerin savaş taktiğini bilen Kegen, bu savaş sonucunda Turak'ı ve birçok Peçenek beyini esir almıştır. İmparatorun esirleri öldürmeyip onları bölgeye yerleştirme kararıyla 1046–1047 yıllarında Balkanlar'a ilk Peçenek iskânları başlamıştır (Yücel, 2013: 495–496, Gömeç, 2013: 258, Golden, 2002: 223, Yücel, 2002: 1258, Kurat, 1937: 132).

Bizans Peçenekleri bölgeye yerleştirdikten sonra ikinci sorun olan Büyük Selçuklularına karşı harekete geçmiş ve bu aşamada da Peçenekleri kullanmıştır. 1049 yılında Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'in harekete geçtiğini duyan İmparator Peçenek beyleri Sülçe, Selte, Karama ve Katalaym komutasındaki orduyu Anadolu'ya yönlendirmiştir. Peçenekler boğazı geçtikten sonra Üsküdar yakınlarında Bulgurlu adlı yere kadar gelmiş ve burada bir araya gelerek Bulgaristan'da kalan kardeşlerinin yanına geri dönmeye karar vermişlerdir. Geri döndüklerinde onları karşıya geçiren gemilerin gittiğini görünce komutan Katalaym atını boğazın sularına sürmüş ve onu takip eden Peçenekler de atlarının üzerinde yüzerken boğazı geçip³ Taras dolaylarında St. Tarasiya Kilisesi yakınlarında kıyıya çıkmışlardır (Karata, 2013: 497, Gömeç, 2013: 258). Onların geri dönüp diğer boylarla birleşmesinden sonra "Yüztepe" denilen bölgeyi alarak oraya yerleşmişlerdir (Yücel, 2013: 498).

Peçeneklerin bu ihanetini cezalandırmayı düşünen İmparator, müttefiki olan Kegen'le anlaşma yoluna gitmiştir. Fakat yolda Kegen'in Turak'a tabi üç Peçenekli tarafından saldırıya uğraması olayın seyrini değiştirmiştir. Saldırı sonucu yakalanan şahıslar cezalandırılmak amacıyla Kegen'in oğlu Balçar tarafından İstanbul'a getirilmiştir. Burada saldırganları dinleyen İmparator, Kegen'in onu öldüreceğini ve bunu öğrenen saldırganların da Kegen'i ortadan kaldırmaya çalıştıklarını duyunca onları serbest bırakma kararı almıştır. Bu durumu öğrenen Kegen'in surların önünde bekleyen askerleri hoşnutsuz olarak Yüztepe'de bulunan kardeşlerinin yanına giderek onlarla birleşmişlerdir (Yücel, 2013: 499).

Birleşen Peçenekler yeniden Bizans üzerine saldırıya geçmişlerdir. Konstantin Arianites, Yanbolu yakınlarında yapılan savaşta hezimete uğramıştır. Yenilen komutan geri dönüp askeri birlik talep etse de Bizans onun bu talebine cevap verememiş ve vakti zamanında esir aldığı Turak'ı kullanma kararını almıştır. Barış yapma amacıyla gönderilen Turak, kendi kardeşleriyle birleşmiş ve Bizans'a ettiği yeminini bozmuştur. Bu durum üzerine oluşturulan orduya Nikeporos komutan yapılarak Peçeneklerle yeni savaş başlamıştır. 1049'da yapılan bu savaş sonucunda Bizans ordusu bir kez daha Peçeneklere yenilmiştir. Bu olaydan sonra Peçenekler bu kez 1050 yılında Edirne'yi kuşatmış ve Bizanslılar tekrar savaşmak zorunda kalmışlardır. Fakat bu kuşatma esnasında Peçenek başbuğu Sulçe kaleden atılan bir taşla ölmüş ve moralleri bozulan ordu üç gün sonra geri dönmüştür. Bu kez de Bizans, Kegen'i kullanarak barış yapmayı hedeflese de bu amacı Kegen'in hayatına mal olmuştur (Yücel, 2013: 501, Gömeç, 2013: 258, Kurat, 1937: 144).

³ Peçenek Kültürü başlığı altında onların boğazı nasıl geçtiklerine değinilecektir.

Bu olaydan sonra da Peçenek saldırıları devam etmiştir. Fakat bu kez ilk kazanan taraf Bizans olmuştur. Peçenekler Bizans'ın saldıracağını düşünmedikleri için etrafa dağılıp eğlenirken kaleden gizlice çıkan askerler onları öldürmüştür. Zaferin getirdiği güvenle Peçenekleri tamamen ortadan kaldırmayı amaçlayan İmparator, ertesini yıl çok büyük bir yenilgiye uğramıştır. Vergi verme şartıyla 30 yıl süreli bir anlaşma yapılmıştır. Bu yenilgi Bizans tarihinde fazla yer bulmamıştır (Yücel, 2013: 504, Yücel, 2002: 1261).

Bizans İmparatorluğunda 1067 yılında Romanos Diogenes adlı komutan Peçeneklere karşı verdiği başarılı mücadele sonucunda ün kazanmıştı. Yapılan savaşta ele geçirilen Peçenek askerleri daha sonra orduda ücretli asker olarak alınmıştır. Anadolu'da Selçuklu akınlarını durdurma amacıyla harekete geçen Diogenes'in ordusunda ücretli Uz ve Peçenek askerleri de bulunuyordu. Tamim'in komutasında bulunan bu askerler savaş zamanı saf değiştirerek Selçuklu ordusuna katılmışlar ve savaşın kazanılmasında önemli rol oynamışlardır. Bu birleşmeye karşılık ise diğer taraftan da Anadolu'nun Türkleşmesi için çaba sarf eden Danişmendliler, Tatis ve Tadık komutasındaki Peçenek birliklerine karşı da mücadele etmişlerdir (Yücel, 2013: 508, Kurat, 1972: 63, Yücel, 2002: 1262, Ayönü, 2009: 57, 60).

Bu olaydan sonra 1087 yılında Derster (Silistre) yakınlarında gerçekleşen savaşta ilk aşamada yenilen Peçenekler tekrar savaş düzeni almış ve daha sonra kalabalık Peçenek askerlerini gören Bizanslılar kaçmaya başlamışlardır. Savaşın bitimine yetişen Kuman-Kıpçaklar elde edilen ganimetlerden pay isteyince Peçenekler "siz zaten savaş bittikten sonra geldiniz" diyerek pay vermek istememeleri üzerine savaş çıkmış ve Kuman-Kıpçaklar savaşı kazanmışlardır (Yücel, 2013: 516, Gömeç, 2013: 259, Komnena, 1996: 225, Gökbel, 2000: 45, Koca, 2003: 67).

Bizans-Peçenek mücadelesinde bir diğer önemli konu 1088 yılında yapılan savaş olmuştur. Bizans bir taraftan Peçeneklerle mücadele ederken diğer taraftan da Türk Beyi Çaka tehlikesi durumu zorlaştırmıştır. Daha sonra Peçenek saldırısını def etmek için Keşan'a giden İmparator, burada askerlerinin bozguna uğraması sonucu yerli halktan eli silah tutan herkesi toplayıp savaş meydanına çıkarmış fakat akşama kadar savaşmadan bekleyince Peçenekler havanın kararmasıyla çekilip gitmişlerdir (Yücel, 2013: 520, Gömeç, 2013: 260).

Son Bizans-Peçenek savaşı ise 1122 yılında gerçekleşmiştir. İmparator İoannes yapılan bu savaşı kazanınca o günün "Peçenek Bayramı" olarak kutlanmasını emretmiştir (Yücel, 2013: 526). Bu savaştan sonra artık Bizans kaynakları tehlike olarak gördükleri Peçeneklerden sadece kısa bilgiler vererek bahsetmiştir.

LEBUNİUM SAVAŞI

Bizans-Peçenek mücadelesinin en önemli safhası ise 1091 yılında Meriç Nehri kenarında Lebunium Savaşı olmuştur. Bu savaş esnasında Peçenekler İstanbul'a karadan saldırırken Çaka Bey de denizden saldırıyordu. Karadan saldırıya hazırlanan Peçenekler Çaka Bey'den gelecek haberi bekliyorlardı. Peçeneklerin Çaka Bey'le anlaşarak İstanbul'a saldırma planını yine Bizans imparatoru hile yoluna başvurarak bozmuştur. Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan'a mektup yazan Bizans İmparatoru Çaka Bey'in aslında İstanbul'u alma planı olmadığını onun Selçuklu tahtında gözü olduğunu belirtmiştir (Ersan, 2013: 47, Komnena, 1996: 270, Koca, 2003: 69). Bu esnada da Selçuklu Sultanı ile Çaka Bey'in arasını bozan Bizans İmparatoru Peçenekler için de farklı bir hileye başvurarak Kuman-Kıpçaklarla anlaşmıştır. Peçenekler savaş alanında beklerken Tugorkan ve Bonyak komutasında 40 bin kişilik ordu ile Bizans'a yardıma gelen Kuman-Kıpçaklar, Peçeneklerin askeri bir güç olarak tarih sahnesinden silinmesinde Bizans'a yardım etmişlerdir (Yücel, 2013: 524, Gömeç, 2013: 260, Golden; 2002: 224). Büyük bir katliamın yaşandığı bu savaşla bağlı olarak Anna Komnena Bizanslıların "İskitler (Peçenekler) mayısı göremediler" nakaratıyla şarkı söylediklerini yazmıştır (Gömeç, 2013: 260). 1091 yılında Peçeneklerin aldığı bu ağır yenilgiden sonra Bizans İmparatoru ikinci tehlike olan Çaka Bey'in ortadan kaldırılması için çaba sarf etmiştir. İmparatorun Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'a yazdığı mektuplar sonucunda Bizans oyununa gelen Sultan 1092'de yanına gelen kayınpederi Çaka Bey için verdiği ziyafette onu içirip sarhoş ettikten sonra kılıcıyla öldürmüştür (Komnena, 1996: 271, Koca, 2003: 70).

PEÇENEK KÜLTÜRÜ

Geniş topraklarda bulunmaları dolayısıyla Peçenekler büyük ölçüde hayvan yetiştirip bunları komşularına satarlardı. Bu bakımdan Peçenekler zengin insanlardı (Namık, 1933: 57). Onlar keçi, koyun, deve ve at besleyip bunların et, süt ve yününden faydalanıyorlardı. Askeri gücü tamamen atlılardan oluşan Peçenekler atı binek hayvanı olmanın yanı sıra hem etinden faydalanıyor hem de sütünden Kıymız adı verilen içki yapıyorlardı. Yiyecekleri besledikleri hayvanlardan elde ettikleri et, süt ve yağdan oluşmaktaydı.

Peçenekler, hayvancılığın yanı sıra ticaretle de uğraşıyorlardı. Bizans ile özellikle Kherson (Korsun) şehrinde ticaret yapar ve buradaki Pazaryerine mal temin ederlerdi. *De Administrando Imperio*'nun 7. babında "Korsun'dan Peçenek Yurduna İmparatorluk Görevlilerinin Gönderilmesine Dair" başlığı altında Bizans-Peçenek ticareti anlatılmıştır (Yücel, 2013: 488). Biber, kürk, dokuma ve mum başlıca pazar malları arasında

yer almıştır (Namık, 1933: 57). Tuna ile Don nehirleri arasındaki yurtlarından kuzey-güney ticaret yolları geçtiği için ticarete gelişmişlerdir. Bu alışverişlerine Volga Bulgarları da katılmış olmalı ki onların sayesinde Peçenekler arasında İslamiyet yayılmaya başlamıştır (Rasonyi, 1996: 131).

Kendilerine mahsus bayrakları olan Peçeneklerin savaşta kullandıkları öküz başı şeklinde borazanları vardı. Ordu atlı birliklerden oluştuğu için askerlerde sadece yay, ok ve mızrak bulunuyordu. Deri heybelerini meşe ağaçlarının kabuklarıyla doldururlardı. Karşlarına nehir çıktığı zaman bu onlara sudan geçme olanağı tanıyordu (Namık, 1933: 57).

el-Bekri, Peçeneklerin Müslüman olduğunu vurgulamıştır. Onun anlattıklarına göre İstanbul'da esir bulunan Müslümanlar Peçeneklerin daha önce Mecusi dinine sahip olduklarını söylemiştir. 400 Hicri (Miladi 1010) tarihinde Müslüman bir esir onların arasına karışarak İslam Dini'ni yaymaya çalışmış ve bunun sonucunda gruplaşmalar meydana gelerek savaş çıkmasına sebep olmuştur. Müslüman olan Peçeneklerin sayısı 12 bin iken karşı taraf onların iki katı idi. Buna bakmayarak savaşı Müslümanlar kazanmış ve tüm Peçenekler Müslüman olmuştur. Burada el-Bekri'yi eleştiren Marquart, onun tarihleri karıştırdığını ve dönemin Bizans tarih yazarlarının bu konuda tek kelime bile etmediklerini söylemektedir (Kurat, 1937: 77-78). Peçeneklerin dinleriyle ilgili bir diğer görüş ise, onların Hıristiyan oldukları şeklindedir. 1007 yılında Peçeneklere giden Alman misyoner Bruno Hıristiyanlığı onlar arasında yaymaya başlamış ve bölgede kaldığı beş aylık süre sonunda tüm Peçenekler Hıristiyan olmuştur. Bruno'yu eleştiren A. N. Kurat beş aylık gibi kısa bir sürede tüm Peçeneklerin Hıristiyan olamayacağını belirtmiş ve onun sayıyı abarttığını vurgulamıştır. Kurat'a göre 30 kişilik bir grup din değiştirse de daha sonradan tekrar kendi eski dinleri olan Şaman inancına geri dönmüşlerdir (Kurat, 1937: 80).

Peçenekler hayvancılık yaptıkları için sürekli göç halinde olmalarına rağmen birçok kaleler yapmışlardır. İlk kale ismi olan Aspron bir Bizans kaynağında geçmektedir. İkinci kale ismini ise yine Bizans kaynakları Tun-Katay diye yazmaktadır. Nemeth bunu Tün-Katay diye okuyarak "*gece muhafızları istihkâmı*" olarak tercüme etmiştir. Üçüncü kalenin ismi Krakua-Katay'dır. Yine bu kalenin ismiyle ilgili Nemeth karakol kelimesinden yola çıkarak "*gözcü olma, kollama*" anlamlarını çıkarmıştır. Salma-Katay isimli dördüncü kalenin ismindeki Salma kelimesinden yola çıkan Nemeth, bunun "*devriye, kollukçu*" olduğunu belirtmiştir. Saka-Katay kalesi ise Saka (çit) kelimesinden yola çıkarak bu kalenin hudut kalesi olduğunu savunmuştur. Altıncı ve son kalenin ismi ise Kiayu-Katay olup Türkçe "*yağı, düşman*" anlamına gelmektedir (Namık, 1933: 59).

Macaristan'da XVIII. asrın sonlarına doğru Torontal Vilayeti'nde Nagy-Szent-Mikloş adlı bölgede bir köylü evine temel kazmaya çalışırken yirmi üç parçadan oluşan altın vazo ve çömlekler bulmuştur. Bu define daha sonra Rum bir tüccar aracılığı ile 1799 yılında Kral Fransuva'ya satılmıştır. Halen Viyana Müzesi'nde bulunan bu hazinenin daha önceleri Hun İmparatoru Atilla'ya ait olduğu sanılmaktaydı. Bununla ilgili birçok bilim adamı araştırma yapsa da en başarılı çalışma Nemeth tarafından yürütülmüştür (Namık, 1933: 60, Gömeç, 2006: 157).

Macaristan'da bulunan bu defineyle ilgili olarak Nemeth, 1801 yılında *Schoennisner Hungaricae Rei* adlı Latince eserinde bahsetmiştir. Daha sonra konuyla ilgili Hammer, Arneth, Koehne, Böhm, Romer Floris, Dietrich, Odobescu, Pulszky, Radisico Yenö ve Henszlmann yayınlar yapmıştır (Namık, 1933: 61).

Bulunan eşyaların üzerinde Sasani ve Bizans İmparatorluğu tesirinde yapılan resimlerin yanı sıra Selçuklular dönemine kadar süre gelen kartal resmi de bulunmaktadır. Eşya üzerindeki yazıları okumayı ilk Bruno Keil başarmıştır. 1932 yılında ise Nemeth tüm kitabeleri okunmasını tamamlamıştır (Namık, 1933: 62).

PEÇENEKLERDE DEVLET

Karadeniz'in kuzeyinde 150 yıllık bir süre zarfında siyasi hayatlarını sürdüren Peçenekler güçlü askeri bir teşkilata sahip olmalarına rağmen bir devlet kuramamışlardır. Köktürk Devleti tabiiyetinde bulunmalarından dolayı devlet geleneği hakkında geniş bilgiye sahip olmuşlardır. Türk geleneğinde kut inancı olması dolayısıyla Peçeneklerin bir devlet kuramadıklarını dile getiren Akdes Nimet Kurat bu konuya dair eserinde geniş bir açıklama yapmıştır. Onun fikrine göre Peçenekler soylarında "Han" sülalesine mensup kimsenin olmadığından dolayı devlet kuramamışlardır. Köktürk Devleti tabiiyetinde yaşadıkları dönemlerde Türk devlet geleneğini yakından öğrenen Peçenekler, devletin başına yalnızca Han sülalesinden birinin gelebileceği görüşünü öğrenmişlerdir. Karadenizin kuzey bölgelerine yerleştikten sonra yanlarında onlarla birlikte gelen herhangi bir Han sülalesi mensubu olmadığı için onlar da bir araya toplanıp devlet kurmakta zorlanmışlardır. XI. asrın ortalarında Turak "Dukak" isimli bir başbuğ 11 Peçenek boyunu bir araya getirirse de tüm boyları kontrolü altına alamamıştır (Kurat, 1972: 59).

Yukarıda belirtildiği gibi Karadeniz'in kuzeyinde uzun süre yaşayan Peçeneklerin buldukları toprak sahası bellidir ve bölgenin haritası çizilebilmiştir. Bu zaman zarfında Rus, Macar ve Bizanslılarla siyasi ve askeri

olarak işbirliği kurmuş ve çeşitli anlaşmalar yapmışlardır. Peçenekler ticaret ve hayvancılıkla uğraşan toplum oldukları için Ruslarla hayvan ticaretiyle uğraşmış ve onlarla savaşmaları sonucunda siyasi bir anlaşma da imzalamışlardır. Nitekim Macarları yerlerinden eden Peçenekler bu bölgede yine Bizans İmparatorluğu ile siyasi ilişkiler kurmuş ve Rus-Bizans ve Bizans-Selçuklu savaşında taraflara savaşı kazanmaları için yardımda bulunmuşlardır. Bunların yanı sıra Köktürk alfabesine benzer yazıtları ve bölgede onlara ait bir kültür mevcuttur. Son olarak ta Peçenekler buldukları bölgede boylar halinde yaşamış ve aralarında bir hiyerarşi vardı.

Bilindiği gibi Türk devletlerinde aileler obaları, obalar boyları, boylar ise budunları meydana getirmiştir. Buradan yola çıkarak Peçenekler arasında bir boy birliğinin olduğunu ve bunun da kan bağına dayandığını belirtmemiz gerekmektedir. Ayrıca Türk devlet geleneğinde devlet yönetiminde bir kurultayın bulunduğunu da biliyoruz. Örneğin Alman misyoner Bruno 1007 senesinde Peçeneklerin yaşadığı topraklara giderek onlar arasında Hıristiyanlığı yaymaya çalışmıştır (Kurat, 1937: 78). Burada bizi alakadar eden kısım Bruno'nun anlattıklarıdır. Bruno ilk bir kaç gün herhangi bir tehlike ile karşılaşmasa da üçüncü gün onu birkaç Peçenekli yakalamış ve onu öldürmek istemişler fakat böyle önemli bir kararı yerine getirebilmek için tüm halkın onayı gerektiğinden dolayı herkesi toplantıya çağırmışlardır (Kurat, 1937: 79). Bu bilgiden yola çıkarak Peçenekler arasında bir kurultay geleneğinin bulunduğunu söyleyebiliriz. Karadeniz'in kuzeyinde yaşadıkları süre zarfında belirli bir merkezleri olmasa da Balkanlarda yerleşik hayata geçtikleri zaman Yüztepe adlı bölgeyi kendilerine merkez olarak seçmeleri de onların belli bir yerde yaşadıklarını göstermektedir.

Tüm bu bilgiler bir araya getirildiği zaman Peçeneklerde bir devletin varlığından söz edebiliriz. Çünkü bir devletin varlığından söz edebilmemiz için gereken tüm özellikler Peçenek boy birliğinde de bulunmaktaydı. Bu bakımdan ele alacak olursak Peçenekler devlet kuramadı fikrini savunan Akdes Nimet Kurat'ın bu görüşü bana göre tartışmaya açıktır.

SONUÇ

Uzların batıya göç etmeleri sonucunda ana vatanlarından ayrılmak zorunda kalan Peçenekler Karadeniz'in kuzeyinde kendilerine yeni yurt edinmişlerdir. Kendi aralarında birliği sağlayamadıklarından dolayı zaman zaman düşmanlarına yenilseler de Karadeniz'in kuzeyinde buldukları süre zarfında Rusların sıcak denizlere inmesini engellemiş ve daha sonra da Balkanlara göç ettikleri zaman da Selçuklular Anadolu'da Bizans'la savaşırken onlar da diğer taraftan bu savaşa bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde katılmışlardır. Balkanlarda buldukları süre zarfında Kegen ve Turak isimli iki beyin bir biri ile mücadele etmesi sonucunda zayıflayan Peçenekler bölgedeki güçlerini kaybetmenin yanı sıra Bizans oyununa da maruz kalmışlardır. İç çekişmeler sonucu bu iki bey de Bizans'a esir olmuş ve Peçeneklere karşı onlar barış yapmak için öne sürülmüşlerdir.

Bizans-Selçuklu mücadelesinde paralı asker olarak Bizans ordusunda bulunan Peçeneklerin Selçuklu tarafına geçmesiyle Malazgirt savaşı kazanılmış ve Peçenekler bir kez daha tarihe geçmişlerdir. Bu savaştan kısa bir zaman sonra Çaka Bey ile anlaşarak İstanbul'u kuşatmaya çalışan Peçenekler yine Bizans oyununa gelmişlerdir. Bu kez de Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ı türlü yalanlarla kandıran Bizans İmparatoru Çaka Bey'in öldürülmesinde başarılı olmuştur. Bizans Peçenek tehlikesini tek başına ortadan kaldıramayacağını bildiğinden dolayı Kuman-Kıpçaklardan aldığı yardımla Peçenekleri yenmiştir. Alınan bu yenilgi sonucunda Peçenekler askeri güç olma özelliklerini kaybederek Balkanlara küçük gruplar halinde dağılarak yaşamlarını devam ettirmişlerdir.

Rus yıllıklarında 1169, Bizans kaynaklarında ise 1197 yılından sonra Peçeneklerden bahsedilmemiştir. Günümüzde ise Peçeneklerin Romanya, Bulgaristan, Makedonya, Macaristan, Slovakya, Moldova, Ukrayna, Rusya ve Anadolu'da yer adlarında isimlerinin hâlâ muhafaza edildiği görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. [Orkun] H. N. (1933). *Peçenekler*, Remzi Kitaphanesi, İstanbul.
2. Atalay, B. (1985). *Divanü Lugat-it-Türk Tercümesi*, C. I, TDK Yay., Ankara.
3. Aydoğdu, Ö. (2009). "Divanü Lüğat'it-Türk'te Geçen Türk Boyları ve Boylara Ait Dil Özellikleri", *ZFWT*, 1(1): 55–81.
4. Ayönü, Y. (2009). "Bizans Ordusunda Ücretli Türk Askerleri (XI-XII. Yüzyıllar)", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25: 53–69.
5. Bi, M. (2000). *Kafkas Tarihi 2*, Berikan Yayınevi, Ankara.
6. Demir, N. (2002). Karadeniz'in Kuzeyinde Peçenekler, *Türkler*, (2): 1245–1255, Ankara.
7. Dilbaş, G. (2013). "Macar Tarihinde Peçenekler", *History Studies*, 2(5): 137–154.

8. Doğan, İ. (2007). "Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi", *AÜDTCFD*, 47: 1–12.
9. Ercilasun, A. B. (2008). "Oğuz Boy Adlarının Etimolojisi", *Dil Araştırmaları dergisi*, 3: 9–25.
10. Ersan, M.& Alican M. (2013). *Sorularla Selçuklu Tarihi Osmanlı'dan Önce Onlar Vardı Türkiye Selçukluları*, Timaş Yay., İstanbul.
11. Fadlan, İ. (1995). *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, Prof. Dr. Ramazan Şeşen, Bedir Yayınevi, İstanbul.
12. Golden, P. B. (2002). *Türk Halkları Tarihine Giriş*, (Çev. Osman Karatay), Karam Yay., Ankara.
13. Gökbel, A. (2000). *Kıpçak Türkleri*, Ötüken, İstanbul.
14. Gömeç, S. (2006). *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Akçağ Yay., Ankara.
15. Gömeç, S. (2013). "Türk Tarihinde Peçenekler", *AÜDTCF Dergisi*, 53(1): 251–266.
16. Grousset, R. (1996). *Bozkır İmparatorluğu Atilla-Cengiz Han-Timur*, (Çev. Dr. M. Reşat Uzman), Ötüken Yayınevi, İstanbul.
17. Koca, S. (2003). *Türkiye Selçukluları Tarihi II Cilt Malazgirtten Miryokefalona (1071–1176)*, Karam, Çorum.
18. Komnena, A. (1996). *Alexiad Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt'in Sonrası*, (Çev. Bilge Umar), İnkılap Kitabevi, İstanbul.
19. Kurat, A. N. (1937). *Peçenek Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul.
20. Kurat, A. N. (1972). *IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, TTK Yay., Ankara.
21. Memiş, S. (2012). "Rus Kültüründe Türk İzleri", *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2(1): 85–87.
22. Rasony, L. (1996). *Tarihte Türklük*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara.
23. Sümer, F. (2007). "Peçenekler" mad., *İA*, (34): 213-214, Ankara.
24. Takacs, B. Z. (2002). IX. Yüzyılda Hazarlar, Peçenekler ve Macarlar, *Türkler*, (2): 869- 881, Ankara.
25. Togan, Z. V. (1982). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili*, Enderun Kitabevi, İstanbul.
26. Vörös, G. (2002). Peçeneklerin Dili ve Erken Tarihi Üzerine Notlar, *Türkler*, (2): 1213–1244, Ankara.
27. Yücel, M. U. (2002). Balkanlar'da Peçenekler, *Türkler*, (2): 1256–1276, Ankara.
28. Yücel, M. U. (2013). "Peçenekler" *Doğu Avrupa Türk Tarihi*, editörler. Osman Karatay-Serkan Acar, Kitabevi Yay., İstanbul.